

Dan MUNTEANU COLÁN:
Breve historia de la lingüística románica.
Madrid: Arco/Libros (Bibliotheca
Philologica), 2005. Ressenya crítica

Francesc González i Planas

Romania Minor

<francesc@romaniaminor.net>

Recentment, Dan Munteanu ha publicat *Breve historia de la lingüística románica*, un llibre que no pretén ésser un estudi historiogràfic exhaustiu; però, que en canvi, promet ésser un llibre de referència com a manual per a estudiants universitaris interessants en la història de la lingüística romànica.

La lingüística romànica és una *lingüística especial* o *particular* que estudia les varietats lingüístiques romàniques (des del llatí de la romanització als actuals dialectes i llengües romànics), en contraposició a la *lingüística general*, que estudia el llenguatge i els seus aspectes en general sense fer referència a cap llengua determinada. No obstant això, la lingüística romànica gaudeix del privilegi d'ésser, potser, la lingüística particular que més ha contribuït en el desenvolupament de la lingüística general al llarg de la història.

Aquest nou llibre és un esforç considerable de síntesi i de creativitat, ja que aconseguix, en només unes 150 pàgines, de posar de relleu tots aquells aspectes d'interès de la història de la lingüística i de presentar-los d'una manera tan atractiva que el lector no pot deixar de llegir —i el que és més important, de reflexionar-hi. Cal dir, emperò, que a vegades es troba a faltar l'opinió de l'autor sobre alguns dels grans debats de la romanística que encara no s'han tancat. Això no obstant, l'autor demostra en el discurs un gran coneixement de les fonts historiogràfiques antigues i modernes —tant de la pròpia romanística, com de la lingüística general—, així com un coneixement exhaustiu de totes les branques de la filologia i la lingüística romàniques.

Deixant de banda la introducció, el llibre està format per tres blocs que són paradigmàtics de les característiques particulars d'aquesta disciplina:

1. Història de la lingüística romànica (etapa precientífica, el mètode historicomparatiu, els neogramàtics, l'època d'or de la lingüística romànica, l'estructuralisme, el generativisme i la sociolingüística);
2. la classificació de les llengües romàniques (classificacions genètiques, classificacions tipològiques i teories relacionades amb la classificació de les

llengües romàniques);

3. les aportacions de la lingüística romànica a la lingüística general actual.

Són tres blocs que els uns justifiquen els altres. El primer bloc és la història de la disciplina en sentit estricte; però és precisament la història particular de la disciplina la que justifica un apartat com el segon. En canvi, el tercer bloc es justifica a partir de les pròpies varietats lingüístiques estudiades, ja que les llengües romàniques són llengües molt conegudes i molt ben estudiades i llur llengua mare és, en paraules del propi Munteanu, «acceptablement coneguda». Una situació pràcticament única al món.

A continuació tractem en més detall cada un d'aquests blocs temàtics.

1 Història de la lingüística romànica

Els orígens més remots de la lingüística romànica coincideixen amb els de la lingüística general de la tradició occidental, puix que es tracta d'una lingüística particular desenvolupada principalment a Europa. Per tant, no es tracta d'una disciplina aïllada o diversa de la lingüística general, sinó de la mateixa disciplina —la ciència del llenguatge— però centrada en l'estudi d'una manifestació particular del llenguatge humà, la família romànica.

Així, la lingüística romànica ha contribuït amb les seves troballes a la lingüística general; com també ho han fet la lingüística general i les altres lingüístiques particulars a la romànica.

En el llibre que ressenyem, Munteanu fa una presentació cronològicament contínua de les principals etapes històriques de la lingüística romànica. Ara bé, cal dir que això és només una manera formal i aparent de presentar els continguts, ja que en el seu discurs no renuncia a relacionar etapes històriques i en posar de relleu les semblances i les divergències del pensament d'èpoques diferents (p.e. pot fer referència al generativisme chomskià mentre exposa les idees del mètode historicocomparatiu o la revolució que van suposar els neogramàtics en la lingüística europea).

La lingüística romànica va néixer, *stricto sensu*, com a disciplina autònoma durant el segle XIX en el context del mètode historicocomparatiu a mans de François Raynouard i Friedrich Diez. L'interès d'aquests dos autors i dels que els van succeir era l'estudi comparatiu de les llengües romàniques des d'una perspectiva històrica. El fet que hom conegués perfectament el llatí com a sistema lingüístic complet, o sigui que no calia reconstruir-lo, suposava (i suposa) un atractiu molt gran per poder reconstruir la història lingüística que va portar al naixement, la diferenciació i l'evolució de les llengües romàniques. Es coneixia el punt d'origen i el punt de destí; només quedava refer el recorregut.

Aquest interès històric per poder reconstruir els estadis evolutius intermedis de les llengües romàniques, va posar de relleu les semblances i les diferències que hi havia entre si; es va veure la possibilitat de classificar-les en grups que compartissin característiques semblants; es va posar de manifest les semblances que hi havia entre la gènesi de les llengües romàniques i els actuals processos

de criollització; es va veure la importància del canvi lingüístic com a fenomen meritori d'estudi; etc.

El desenvolupament de la lingüística romànica sincrònica ha estat especialment reeixit i profitós dins l'enfocament estructuralista. En canvi, el generativisme més recent —molt radical des de la dècada dels vuitanta del s. XX— ha provocat que la lingüística històrica i romànica es distanciï dels plantejaments generativistes —els quals havien estat força acceptats en llur primera etapa. Això ha suposat que només la sociolingüística hagi suposat un canvi important de paradigmes en la romanística actual.

D'aquesta manera, es pot dir que els romanistes actuals continuen treballant a l'estil neogramàtic (evidentment, amb la incorporació de les diverses correccions i complements que s'han incorporat a partir d'altres enfocaments més moderns). La perspectiva històrica és la predominant, tot i que en la majoria de casos s'incorporen als estudis plantejaments estructuralistes, generativistes o sociolingüístics. Cada vegada més, també s'inclouen mètodes estadístics, anàlisis contrastives, etc. Això suposa que poc a poc els antics enfrontaments entre enfocaments contraris desapareguin (o s'alleugereixin) i que, cada vegada més, es pugui dir que s'està produint una evident revitalització de la lingüística romànica.

2 La classificació de les llengües romàniques

Des dels orígens de la lingüística romànica, els més destacats representants de la disciplina han intentat classificar les llengües romàniques. Encara avui en dia aquest tema és motiu de les discussions més enceses.

Segons Munteanu podem registrar tres grans modalitats de classificació les llengües romàniques: a) el comparativisme històric, o la lingüística genètica; b) la lingüística areal, o espacial; c) la tipologia, la qual no té en compte els factors temporal i espacial. No obstant l'existència de tres mètodes, la lingüística romànica ha tendit a fusionar el comparativisme històric amb la lingüística espacial. D'aquesta manera tenim en la pràctica dos tipus de classificacions: les genètiques i les tipològiques.

Les **classificacions genètiques** es basen en la gramàtica comparativa clàssica utilitzada al s. XIX per Bopp i Rask i en el mètode historicocomparatiu creat per Grimm, amb les incorporacions de Schleicher, Saussure i Meillet. Engloben, per tant, la dimensió temporal i espacial, i són les classificacions que encara avui s'utilitzen com a referència: Diez, Gröber, Bartoli, Griera, Walter von Wartburg, Amado Alonso, Hall Jr., Tagliavini, Lausberg, Vidos, Renzi, Iordan i Manoliu, etc.

Les **classificacions tipològiques** apareixen durant la segona meitat del segle XX. Aquest tipus de classificacions pretenen eliminar els criteris arbitraris en què es basen les classificacions genètiques, i basar-se només en criteris estrictament lingüístics que es puguin quantificar i que permetin determinar graus de similitud tipològica. Els principals autors que han fet estudis tipològics romànics han estat Müller, Iliescu i Mourin, Muljačić, Coseriu, Geckeler, Skalička, Körner,

Renzi, Sörös i pocs més.

La pregunta que caldria fer-nos és per què interessa encara tant el tema de la classificació de les llengües romàniques. I per què són encara avui les classificacions genètiques les que tenen una millor acollida?

A parer nostre, la resposta sembla força senzilla. La lingüística romànica va néixer en el context del mètode comparatiu, al qual deu tot el seu programa fundacional. Aquest «programa fundacional» no escrit és establir l'origen, l'evolució i la diferenciació de les varietats romàniques a partir de l'ampli coneixement que es té del llatí. Precisament és aquest coneixement del llatí la principal causa per la qual, per no desaprofitar-lo, hom no renuncia ni revisa aquest «programa».

També hi ha influït, com molt bé assenyala Munteanu, el fet que les classificacions tipològiques no han estat molt reeixides en el camp de la romanística; per tant, les classificacions geneològiques són encara molt més explicatives que les tipològiques. I, tal com hem dit al §1, el desenvolupament de la lingüística romànica sincrònica ha estat especialment reeixit i profitós dins l'enfocament estructuralista. En canvi, no ha estat així en l'enfocament generativista més recent.

3 Les aportacions de la lingüística romànica a la lingüística general actual

En una història de la lingüística romànica és imprescindible posar de relleu la influència que ha tingut aquesta disciplina en la ciència general, en aquest cas la lingüística.

Munteanu ens recorda que la lingüística romànica de finals del segle XIX i principis del XX va viure una època d'or en què es van gestar i desenvolupar nous mètodes i principis teòrics, i es van obrir nous camins per a la recerca. És en aquesta època en què van aparèixer la dialectologia (G.I. Ascoli), la geografia lingüística (J. Gilliéron), l'onomasiologia (C. Salvioni), *Wörten und Sachen* (R. Meringer), l'idealisme (K. Vossler), la nova etimologia —com a història dels mots—, etc.

Tots aquests mètodes i teories van ésser fruit del desenvolupament que vivia la lingüística romànica i van ésser una contribució molt valuosa a la lingüística general. En canvi, amb l'arribada de l'estructuralisme, amb una orientació sincrònica i descriptiva, el desenvolupament de la lingüística romànica es va estancar fins que no hi va haver una conciliació entre la lingüística històrica i l'estructuralisme. El pensament lingüístic romànic va saber adoptar ràpidament els postulats estructuralistes amb uns resultats òptims i va contribuir notablement al seu desenvolupament. Això no ha estat així, per altra banda, amb la gramàtica generativa transformacional, la qual sembla del tot renyida amb l'estudi diacrònic.

En els últims vint anys s'ha experimentat un revitalització de la lingüística romànica amb el reconeixement de la diacronia i el maridatge entre diacronia i sincronia per a la ciència del llenguatge. Això ha estat possible gràcies a la

importància que ha assolit la criollística, la lingüística històrica, l'antropologia lingüística, entre d'altres disciplines.

En canvi, a partir del generativisme han aparegut nous enfocaments com la lingüística textual o gramàtica textual, la qual també intenta explicar els fenòmens de gènesi de les llengües criolles i de les varietats romàniques des d'una perspectiva del context i la intenció comunicatius.

En la mateixa línia se situa l'estudi dels universals lingüístics. Enfocament el qual proclama que les generalitzacions sintàctiques només es poden establir a partir de l'estudi comparat del major nombre de llengües, i no a partir d'una de sola, com proposa el model chomskià. Aquest raonament ha fet aparèixer una autèntica escola de sintaxi històrica i comparada.

Vist aquest panorama històric més recent, Munteanu ens recorda que els romanistes han estat sempre oberts a nous mètodes i han procurat ésser flexibles en llurs plantejaments. Això explica que hagin intentat apropar-se al generativisme (amb més èxit en la fonologia i la morfologia i menys en la sintaxi) i que durant la primera etapa es posés de manifest l'antinòmia entre lingüística teòrica i lingüística històrica (i romànica) i, que per tant, hi havia una oposició significativa des del punt de vista metodològic.

La importància de l'estudi del canvi lingüístic ha estat un factor decisiu en la conciliació dels enfocaments històric i sincrònic. La sociolingüística, un nou enfocament desenvolupat durant la segona meitat del segle passat, n'és un exemple clar. Segons Munteanu, avui en dia es pot afirmar que l'oposició entre lingüística històrica (o romànica) i lingüística teòrica (o general) ha estat superada.

La situació actual de la romanística —en paraules de Munteanu— es caracteritza per la varietat, un esperit conciliador, i un mutu respecte entre les diferents escoles que es dediquen a la ciència del llenguatge.

A manera de conclusió podríem dir que Munteanu ens presenta una obra pràctica i succinta sobre la història de la lingüística romànica, alhora que crítica amb la situació actual de la disciplina. Posa de relleu la importància que ha tingut al llarg de la història i les contribucions que ha fet a la lingüística general.

Analitza els esdeveniments més recents i, sense ésser alarmista, posa de relleu la necessitat que la disciplina recuperi l'esplendor perdut —tot i que admet que comença a haver-hi un renaixement.

Entén que el pensament lingüístic romànic i l'estudi de la història de les llengües romàniques poden contribuir encara a un millor coneixement de nombroses qüestions lingüístiques contemporànies, com per exemple la influència de l'anglès arreu del món, el multilingüisme, el contacte entre llengües, els manlleus, la transferència i el canvi lingüístics. D'aquesta manera creu que el pensament lingüístic romànic pot desenvolupar tot el seu potencial i donar-lo a conèixer no només al món científic, sinó també al gran públic.